

AZ OROSZ BIZTONSÁGPOLITIKAI GONDOLKODÁS¹

OROSZORSZÁG BIZTONSÁGPOLITIKAI DOKUMENTUMAI

Oroszország modern kori történetírásának egyik karakteres vonulatát képezik a legfontosabb biztonságpolitikai dokumentumok, a biztonsági koncepciók és stratégiák, valamint a katonai doktrínák.

Utóbbiakról tudnunk kell, hogy a Szovjetunió fennállása során az egyetlen – többé-kevésbé hozzáférhető – kategóriát képezték a biztonságpolitikával foglalkozó dokumentumok sorában, egyben vállalva azokat a funkciókat is, amelyeket Nyugaton már évtizedekkel korábban is a biztonsági stratégiákban tükröztettek. Ez a „hagyomány” – bizonyos fokig – a mai napig fennmaradt, miközben Oroszországban napvilágot láttak a biztonsági stratégia típusú dokumentumok is. A katonai doktrínák első része ezzel együtt is lényegében a katonapolitikai (mai szóhasználattal biztonságpolitikai) helyzettel foglalkozik, a második része pedig a „klasszikus” katonai doktrínákra jellemző, katonaspecifikus kérdésekkel.

Ilyenek a katonai fenyegetettség tényezői, az ország és a hadsereg felkészítése a védelem feladataira, a hadsereg rendeltetése és funkciói különböző minősített időszakokban, a haditechnikai ellátás, illetve a védelemgazdaság kérdései. Nagyon leegyszerűsítve a nyugati terminológia szerint az első rész a biztonsági stratégia, a második rész pedig a vonatkozó ágazati (katonai vagy védelmi) stratégia témáját képezi. Az oroszországi gyakorlatban viszont elég nagy az átfedés a biztonsági stratégiák és a katonai doktrínák között.

Meg kell jegyeznünk, hogy a kilencvenes években (az első két alkalommal) a „biztonsági stratégia” még „biztonsági koncepció” néven jelent meg. És még egy megjegyzés: a mai napig Oroszországban nem jelent meg olyan dokumentum,

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.1-VEKOP-15-2016-00001 A közszolgáltatás komplex kompetencia, életpálya-program és oktatás technológiai fejlesztése című projekt keretében, a Dialóg Campus Kiadó gondozásában jelent meg 2018-ban. NAGY-TÖMÖSVÁRY 2018: 1–17.

amely a Nyugaton megszokott „katonai stratégia” nevet viselné; ennek funkcióit teljesíti a katonai doktrína.

Mostanáig az Oroszországi Föderációban összesen nyolc alapvető biztonságpolitikai dokumentum² vált ismertté a következő időrendi bontásban:

- ♦ 1993: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája;
- ♦ 1997: Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági koncepciója;
- ♦ 2000: Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági koncepciója;
- ♦ 2000: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája;
- ♦ 2009: Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiája;
- ♦ 2010: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája;
- ♦ 2014: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája;
- ♦ 2015: Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiája.

Mindezen dokumentumok összehasonlító elemzése lehetővé teszi az Oroszországi Föderáció mindenkori biztonságpolitikai értékelésének, a változó nemzetközi helyzethez való alkalmazkodásának, az állam biztonságával kapcsolatos fenyegetettség percepciójának, célkitűzéseinek és prioritásainak áttekintését is. Jelen tanulmányunkban az orosz biztonságpolitikai gondolkodás változását rekonstruáljuk a stratégiai dokumentumok tükrében, de a katonai doktrínák összehasonlító elemzésére terjedelmi okok miatt nem térünk ki.

Kétségtelen, hogy a politika primátusát megtestesítő, ténylegesen alapvető okmányokat a két biztonsági koncepció, illetve a két biztonsági stratégia jelenti. Mint az évszámokból látható, az első koncepció Jelcin elnök nevéhez fűződik, a második pedig Putyin elnökéhez, az első stratégiát azután Medvegyev elnök bocsátotta ki, a másodikat ismét Putyin. (Azonos a katonai doktrínák „megoszlása” is.)

Az 1997-es³ és a 2000-es biztonsági koncepció felépítésében, logikájában nagyon hasonlít egymásra. Az indító mondatok mindkét esetben előre jelzik, hogy az adott politikai dokumentum a hivatalos nézetek összességét tükrözi az egyén, a társadalom és az állam biztonságának fenntartásáról.

A biztonságot pedig – a hidegháborús, leegyszerűsítő felfogással ellentétben – Oroszország is komplex módon értelmezi, és pedig politikai, gazdasági, szociális (társadalmi), katonai, ökológiai (környezeti), informatikai és más tényezők

² Az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikai dokumentumai: biztonsági koncepciók 1997-ből és 2000-ből, biztonsági stratégiák 2009-ből és 2015-ből, katonai doktrínák 1993-ból, 2000-ből, 2010-ből és 2014-ből.

³ PIRITYI 1998.

összességként. Mind a biztonság hármastagozódásának, mind komplex jellegének megfogalmazása jellemzően megmaradt a későbbi biztonsági stratégiákban is.⁴

A bevezető mondatokon túl mindkét említett dokumentum négy fejezetre oszlik, amelyek az alábbi címeket viselik: *I. Oroszország a világ közösségében; II. Oroszország nemzeti érdekei; III. Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonságát fenyegető veszélyek; IV. Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonságának biztosítása (fenntartása).*

A nagy fokú hasonlóság mellett a két biztonsági koncepció jelentős tartalmi eltéréseket is mutat, ami híven tükrözi a nemzetközi biztonságpolitikai környezetben bekövetkezett változásokat.

1997-ben a moszkvai vezetésben még élt a remény, hogy a NATO keleti irányú bővítése ellenére fenntarthatók a jó kapcsolatok a Nyugat és Oroszország között. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete – miközben 1997 júliusában meghívta a csatlakozási tárgyalások lefolytatására Cseh-, Lengyel- és Magyarországot – már két hónappal korábban aláírta Oroszországgal azt a dokumentumot, amely aláhúzta a kétoldalú kapcsolatok kivételes jellegét.⁵ Az alapokmány szellemében létrejött az Állandó Közös Tanács a szövetség 16 tagállama és Oroszország képviselőiből, amelyben a „plusz 1” fő lényegében bekapcsolódhatott a döntések előkészítésének folyamatába, anélkül, hogy a döntések tényleges meghozatalában szavazati joggal rendelkezett volna.

1999-ben azonban törés állt be az orosz–atlanti kapcsolatokban: Moszkva határozott álláspontját egyértelműen figyelmen kívül hagyva – és az ENSZ BT vonatkozó határozatát saját saájíze szerint értelmezve – a NATO légitápasok sorozatát mérte Jugoszláviára, hogy rákényszerítse Belgrádot koszovói politikájának megváltoztatására. A szövetség egyoldalú lépését Oroszország rendkívüli módon nehezményezte, és többek között felfüggesztették az Állandó Közös Tanács működését is. Mindez természetes módon nyomot hagyott a második biztonsági koncepció szövegén is (lásd alább).

„A nemzetközi viszonyok fejlődésének jelenlegi szakasza új lehetőségeket nyitott meg az Oroszországi Föderáció számára saját biztonságának biztosítása terén. Megteremtődtek az előfeltételek a nemzetközi kapcsolatok demilitarizálására, a jog szerepének

⁴ A közérthetőség érdekében a továbbiakban a Koncepció 1997, Koncepció 2000, Stratégia 2009 és Stratégia 2015 jelölést alkalmazom.

⁵ A NATO és Oroszország közötti kölcsönös kapcsolatok, együttműködés és biztonság alapokmánya, Párizs, 1997. május 27. A dokumentum alapgondolatát tükrözi az alábbi idézet: „A NATO és Oroszország nem tekinti egymást ellenségnek. Közös céljuk a múlt örökségét jelentő korábbi ellenségeskedés és versengés felszámolása, valamint a kölcsönös bizalom és együttműködés erősítése.”

megerősödésére a vitás államközi problémák megoldásában, csökkent egy közvetlen agresszió veszélye az Oroszországi Föderáció ellen. Kirajzolódtak az Oroszországi Föderáció szélesebb körű integrálódásának perspektívái a világ gazdaságba.

Kibővült Oroszország érdekezései sok állammal a nemzetközi biztonság olyan problémáiban, mint a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása, a regionális konfliktusok kezelése illetve megelőzése, a nemzetközi terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem visszaszorítása, a globális jellegű ökológiai problémák megoldása. Mindez jelentősen megnöveli Oroszország nemzeti biztonsága biztosításának lehetőségét nem katonai eszközökkel, szerződéses, jogi, politikai, gazdasági és más intézkedések révén.

Ugyanakkor jelentős nehézségekbe ütközik egy általános és átfogó európai biztonsági modell kialakításának folyamata. A NATO keleti irányú kibővítésének perspektívája elfogadhatatlan Oroszország számára, minthogy fenyegetést jelent nemzeti biztonságára nézve. Még nem kellően hatékonyak a béke és a biztonság fenntartásának intézményei sem globális szinten (Egyesült Nemzetek Szervezete), sem regionális viszonylatban (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, Független Államok Közössége), ami korlátozza lehetőségeinket.”⁶

Oroszország olyan modell kialakításában érdekelt, amely az egyenlő és oszthatatlan biztonság elvén alapul. Ez feltételezi az euroatlanti biztonság teljesen új rendszerének létrehozását, amelyben koordináló szerepet játszik az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet.

A védelmi szférában az alapvető cél a katonai szervezet korszerűsítése – racionális védelmi kiadások mellett –, figyelembe véve a kollektív biztonsági rendszer kialakításának szükségességét a Független Államok Közösségének keretében. Oroszország nem törekszik a paritás fenntartására a fegyverzetekben és a fegyveres erőkben a világ vezető államaival, hanem a reális visszatartás elvének megvalósítását tekinti céljának. Mindazonáltal amíg a katonai erő alkalmazásáról való lemondás nem válik a nemzetközi kapcsolatok normájává, az Oroszországi Föderáció nemzeti érdekei megkövetelik az ország védelméhez elégséges katonai erő meglétét.

A fegyveres erőknek képesnek kell lenniük biztosítani az ország megbízható védelmét a légi-kozmosz támadásokkal szemben is, valamint megoldani az agresszió elhárításának feladatait lokális háborúkban, továbbá katonai csoportosításokat telepíteni különböző feladatok végrehajtására regionális háborúkban.⁷ Ráadásul a nemzetközi geopolitikai helyzet felvetheti annak szükségességét, hogy Oroszország

⁶ TÖMÖSVÁRY–NAGY 1999: 75–77.

⁷ Tulajdonképpen megfogalmazódik az „egy egész és két fél háború” (vagy egy nagy és két kis háború) koncepciója; az amerikai minta a „két és fél háború”.

katonailag jelen legyen a világ egyes stratégiai jelentőségű körzeteiben. Oroszország jogot formál arra, hogy minden rendelkezésére álló erőt és eszközt igénybe vegyen (beleértve az atomfegyvert is), amennyiben egy fegyveres agresszió kirobantásának eredményeképpen veszélybe kerül az Oroszországi Föderáció pusztta létezése.

AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁI

Az orosz biztonsági stratégiák közül az elsőt Dmitrij Medvegyev elnök hagyta jóvá 2009-ben, míg a másodikat Vlagyimir Putyin elnök 2015-ben. Az Oroszországi Föderáció elnöke 2015. december 31-én írta alá azt a rendeletet, amellyel hatályba léptette Oroszország új nemzeti biztonsági stratégiáját. Első pillantásra korainak tűnik az időzítés, két okból is. Egyrészt a hasonló átfogó dokumentumok – Nyugaton és Keleten egyaránt – hozzávetőleg tíz évre szólnak, ennyi idő alatt „szokott” olyan mértékben megváltozni a nemzetközi biztonságpolitikai környezet, hogy az új dokumentum kiadását indokolja. Másrészt a jelenlegit megelőző biztonsági stratégia – amely 2009-ben látott napvilágot – címében is hordozta a fentebb indokolt perspektívát: *Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiája 2020-ig*. Ez egyébként összhangban volt más stratégiai dokumentumok – például *Az Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszú távú koncepciója 2020-ig* – érvényességi idejével, amit ez a némileg váratlan lépés megbontott.

Magyarázatul minden bizonnyal az szolgálhat, hogy orosz értékelés szerint a nemzetközi biztonság- és geopolitikai helyzet Oroszország szempontjából érzékelhetően megváltozott az elmúlt néhány évben. Gondolunk itt az Ukrajna körül kialakult helyzetre, Oroszország jelentős nemzetközi elszigetelésére, az ellene hozott politikai és gazdasági szankciókra, a rakétavédelmi rendszer európai pillérének telepítésével összefüggésben tett amerikai lépésekre. Vélelmezhetően a mindezekből fakadó megnövekedett fenyegetettségérzet is ösztönözhette Putyint arra, hogy felülvizsgálja Oroszország 2009-ben elfogadott korábbi nemzeti biztonsági stratégiáját, és – a 2014 decemberében megjelent katonai doktrínához hasonlóan – a megváltozott körülményekhez igazítsa a biztonsági stratégiát. (Egyébként ismereteink szerint a gazdasági szankciók és az olajár esése okozta problémák miatt folyamatban van a hosszú távú társadalmi-gazdasági fejlődési koncepció kiigazítása is.) Mindenesetre a viszonylagos stabilitást tükrözi az újonnan kiadott dokumentum is, amely nagymértékben emlékeztet 2009-es elődjére mind felépítésében, mind

szóhasználatában, mind tartalmában. Éppen ezért egyfajta összehasonlító elemzést próbálunk adni, rávilágítva az esetleges különbségekre.

A dokumentum felépítése (mindkét esetben) a következő:

I. fejezet: *Általános megállapítások*

II. fejezet: *A mai világ és Oroszország*

III. fejezet: *Oroszország nemzeti érdekei és nemzeti stratégiai prioritásai*

IV. fejezet: *A nemzeti biztonság fenntartása*

- Az ország védelme
- Az állami és társadalmi biztonság
- Az oroszországi állampolgárok életminőségének javítása
- A gazdasági növekedés
- Tudomány, technológia és oktatás
- Egészségügy
- Kultúra
- Az élő rendszerek ökológiája és a természet racionális felhasználása
- A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség

V. fejezet: *A stratégia megvalósításának szervezeti, normatív jogi és információs alapjai*

VI. fejezet: *A nemzeti biztonság állapotának alapvető jellemzői*

Mindkét dokumentum az olvasó szempontjából nagyon hasznos meghatározásokat ad meg a biztonsági stratégiában használt legfontosabb fogalmakhoz (például nemzeti biztonság, az Oroszországi Föderáció nemzeti érdekei, nemzeti stratégiai prioritások stb.) az I. fejezet 6. pontjában. Ehhez a ponthoz két megjegyzés kívánczik.

1. A Stratégia 2009 tartalmazza „a nemzeti biztonságot fenntartó erők, illetve eszközök” meghatározását is a következő módon: az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői, más csapatok, fegyveres testületek és szervek. A Stratégia 2015 is használja mindezeket a fogalmakat, de konkrét definíciójuk hiányzik. (Egyébként a szöveg arra utal, hogy Oroszországban – a hivatalos fegyveres erőkön és azok haderőnemein kívül is – igen sokféle katonai formáció létezik a belügyi csapatoktól és a határőrségtől kezdve a Rendkívüli Helyzetek Minisztériumának fegyveres szervezetein át a Kreml és az elnök őrségéig. A belügyi csapatok például nehézfegyverzettel is el vannak látva.)

2. Mindkét dokumentum a következő, eléggé általános meghatározást adja a „nemzeti stratégiai prioritások” fogalmára: a nemzeti biztonság garantálásának legfontosabb irányai. Ennek szellemében többször is ismétlődésekbe botlunk a szöveg értelmezése során, a biztonság egyes részterületeinek felsorolása nem különbözik lényegesen a stratégiai prioritások áttekintésétől. Lényegében föltételezhetőnek tűnik a prioritások fogalmának bevezetése és használata, ráadásul

a nagyon hangsúlyos IV. fejezet egyes alfejezeteiben helyette általában – és teljesen logikusan – a stratégiai célok megfogalmazás szerepel.

A most hatályba léptetett stratégiából hiányzik a korábbi dokumentum első mondatában szereplő megállapítás: Oroszország leküzdötte a 20. század végén bekövetkezett politikai és társadalmi-gazdasági rendszerváltság következményeit. A jelzett mondat helyett viszont az alábbi – vitatható – megfogalmazást találjuk: szilárd alapot teremtettünk az Oroszországi Föderáció gazdasági, politikai, katonai és szellemi potenciáljának további növeléséhez, valamint szerepének erősödéséhez a kialakuló multipoláris világban.

A következő különbség a biztonsági stratégia és más dokumentumok (tényezők) összefüggésével van kapcsolatban. A Stratégia 2009 konkrétan megfogalmazza, hogy meghatározó kölcsönkapcsolatban van *Az Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszú távú koncepciója 2020-ig* című, fentebb már említett dokumentummal. A Stratégia 2015 ehelyett így fogalmaz: „Jelen stratégia az ország nemzeti biztonsága és társadalmi-gazdasági fejlődése közötti eltéphetetlen kölcsönkapcsolaton és kölcsönös függőségen alapszik.” Nincs utalás arra, hogy az említett dokumentum érvényben van-e, vagy sem, illetve hogy felváltotta-e valamilyen másik koncepció. (Habár – amint már utaltunk rá – feltételezhető, hogy a gazdasági fejlődés koncepciója is átdolgozás alatt van, hiszen ennek külső feltételei alapvetően megváltoztak a gazdasági szankciók és az olajár esése miatt.)

A II. fejezet Oroszország helyével foglalkozik a mai világban. Ebben a fejezetben vannak a legmeghatározóbb politikai megállapítások, amelyekből néhányat érdemes hosszabban is idézni:

12. pont: Oroszország megerősödése a nemzeti biztonságát fenyegető, komplex jellegű új veszélyek közepette megy végbe. Az Oroszországi Föderáció önálló kül- és belpolitikát folytat, ez ellenlépéseket vált ki az Egyesült Államok és szövetségesei részéről, akik meg kívánják őrizni domináló szerepüket a világ dolgaiban. Az Oroszország visszatartására irányuló politikájuk politikai, gazdasági, katonai és informatikai nyomásgyakorlás formájában nyilvánul meg.

13. pont: Az új, multipoláris világmodell kialakulását a globális és regionális instabilitás növekedése kíséri. Élesebbé válnak az egyenlőtlen fejlődéssel, az országok fejlettségi színvonala közötti különbségek növekedésével, a forrásokért és a piacokért folytatott harccal, a szállítási útvonalak ellenőrzésével összefüggő ellentmondások. Különös jelentőségre tesz szert ebben a folyamatban a világóceán és az Északi-sarkvidék forrásainak megszerzésében betöltött vezető szerep. Mind aktívabban használják fel a speciális szolgálatok potenciálját.

14. pont: A nemzetközi kapcsolatokban nem csökken az erő szerepe. A támadó fegyverzet felhalmozására és modernizálására, új fegyvertípusok létrehozására

és rendszeresítésére irányuló törekvések gyengítik a globális biztonság rendszerét. Az euroatlanti, az eurázsiai és az ázsiai–csendes-óceáni térségben nem tartják be az egyenlő és oszthatatlan biztonság elveit. Az Oroszországgal szomszédos régiókban a fegyverkezési hajszá folyamatai figyelhetők meg.

15. pont: Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) katonai potenciáljának növelése és a szövetség globális funkciókkal történő felruházása – amelyek gyakorlása megsérti a nemzetközi jog normáit –, a tömb országai katonai tevékenységének fokozása, a szövetség további kibővítése és katonai infrastruktúrájának közelítése az oroszországi határokhoz fenyegeti nemzeti biztonságunkat. A globális és regionális stabilitás fenntartásának lehetőségei lényegesen szűkülnek azzal, hogy Európában, az ázsiai–csendes-óceáni térségben és a Közel-Keleten elhelyezik az amerikai rakétaelhárító rendszer elemeit, a gyakorlatban valósítják meg egy „globális csapás” koncepcióját, nagy pontosságú, nem nukleáris hadászati fegyvereket telepítenek, és abban az esetben is, ha fegyvereket juttatnak a világűrbe.

16. pont: A nemzetközi problémák továbbra is létező, tömbszellemű megközelítése nem segíti elő a jelenkori kihívások és fenyegetések teljes spektrumának kivédését. Az afrikai és közel-keleti országokból Európába irányuló tömeges migráció megmutatta az euroatlanti térség NATO-ra és az Európai Unióra épülő regionális biztonsági rendszerének tarthatatlanságát.

17. pont: Az eurázsiai régió integrációs folyamatainak fékezésére és a feszültségcök kialakítására irányuló nyugati pozíció negatív hatást gyakorol az oroszországi nemzeti érdekek érvényesülésére. Az Ukrajnában végbement alkotmányellenes fordulat támogatása az Egyesült Államok, illetve az Európai Unió részéről mély szakadás és fegyveres konfliktus kialakulásához vezetett az ukrán társadalomban. A szélsőségesen jobboldali, nacionalista ideológia megerősödése, az Oroszországot célzó ellenségkép tudatos kialakítása az ukrán népben, az államon belüli ellentmondások erőszakos megoldására irányuló törekvések és a mély társadalmi-gazdasági válság Ukrajnát tartósan az instabilitás forrásává teszi közvetlenül Oroszország határai mentén.

18. pont: A legitim politikai rezsimek megdöntésének és az államokon belüli konfliktusok kiprovokálásának gyakorlata mind szélesebben elterjed. A Közel- és Közép-Keleten, Afrikában, Dél-Ázsiában, a Koreai-félszigeten már létező feszültségforrások mellett új „forró pontok” jelennek meg, kibővülnek az ellenőrizetlen zónák. A fegyveres konfliktusok térségei bázisul szolgálnak a terrorizmus, a nemzetiségi gyűlölködés, a vallási megosztottság és más szélsőséges jelenségek elterjedéséhez. A magát Iszlám Államnak nevező terrorszervezet megjelenése és befolyásának megerősödése a „kettős mérce” politikájának eredménye, amelyet némely államok gyakorolnak a terrorizmus elleni küzdelemben.

19. pont: Továbbra is fennáll annak a kockázata, hogy növekszik a nukleáris fegyverrel rendelkező államok száma, elterjednek a vegyi fegyverek, vagy felhasználják azokat, fennáll a bizonytalanság, hogy rendelkeznek-e külföldi államok biológiai fegyverrel vagy kifejlesztésükre, illetve gyártásukra szolgáló potenciállal. Az Oroszországgal szomszédos államok területén bővül az amerikai katonai-biológiai laboratóriumok hálózata.

21. pont: A nemzetközi helyzet jellegére mind érezhetőbb hatást gyakorol az erősödő szembenállás a globális informatikai térségben, amelyet némely országok törekvése vált ki, hogy felhasználják az informatikai és kommunikációs technológiákat saját geopolitikai céljaik elérése érdekében (például a társadalmi tudat manipulálása és a történelem meghamisítása útján).

22. pont: Növekednek az ellenőrizetlen, illegális migrációval, az ember- és kábítószer-kereskedelemmel és a határokon átvélő szervezett bűnözés más megnyilvánulásaival kapcsolatos fenyegetések.

29. pont: A nemzetközi biztonság területén Oroszország továbbra is elkötelezett abban, hogy elsősorban a politikai és jogi eszközöket, a diplomácia és a béketeremtés mechanizmusait alkalmazza. A katonai erő alkalmazása a nemzeti érdekek védelmére csak abban az esetben elfogadható, ha az összes igénybe vett nem erőszakos eszköz hatástalan maradt.

A rövid III. fejezet a nemzeti érdekekkel és a stratégiai prioritásokkal foglalkozik:

31. pont: A nemzeti érdekek biztosítása a következő nemzeti stratégiai prioritások realizálása útján történik:

- ♦ Az ország védelme
- ♦ Az állami és társadalmi biztonság
- ♦ Oroszország állampolgárai életminőségének emelése
- ♦ Gazdasági növekedés
- ♦ Tudomány, technológia és oktatás
- ♦ Egészségvédelem
- ♦ Kultúra
- ♦ Az élő rendszerek ökológiája és a természet racionális felhasználása
- ♦ A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség

A IV. fejezet a stratégia legtartalmasabb része, az egyetlen, amely alfejezetekre oszlik. Ezek közül csak az első kettőt és az utolsót tárgyaljuk részletesen: Az ország védelme; Az állami és társadalmi biztonság; A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség.

AZ ORSZÁG VÉDELME

34. pont: Az országvédelem stratégiai céljainak elérése a katonapolitika megvalósításának keretében történik, a stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzése, az állam katonai szervezetének, valamint a fegyveres erők alkalmazási formáinak és módozatainak korszerűsítése, az Oroszországi Föderáció mozgósítási készenlétének, valamint a polgári védelem erői és eszközei készségének fokozása révén.

35. pont: A katonapolitika alapvető tételeit és az országvédelem hadigazdasági biztosításának feladatait az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája határozza meg.

36. pont: A stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzésének biztosítása céljából kidolgozunk és megvalósítunk kölcsönösen összefüggő politikai, katonai, katonatechnikai, diplomáciai, gazdasági, informatikai és más intézkedéseket, amelyek a katonai erő Oroszországgal szembeni alkalmazásának megelőzésére, szuverenitásának és területi épségének védelmére irányulnak. A stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzése a nukleáris visszatartás potenciáljának megfelelő szinten tartása, a fegyveres erők megfelelő harc készségi szintjének biztosítása révén valósul meg.

37. pont: Az állam katonai szervezetének korszerűsítése a meglévő és perspektivikus katonai veszélyek és fenyegetések időben történő felderítésének, a katonai szervezet komponensei kiegyensúlyozott fejlesztésének, a védelmi potenciál erősítésének, a fegyveres erők korszerű fegyverzettel és haditechnikával történő ellátásának, a védelmi-ipari komplexum innovatív fejlesztésének bázisán történik.

40. pont: A polgári védelem erőinek és eszközeinek a készsége időben biztosítható a lakosság, az anyagi és kulturális értékek védelemre való előkészítéséhez, illetve védelméhez szükséges intézkedések meghozatala révén, hogy kivédhetők legyenek a veszélyek, amelyek háborús konfliktusokban vagy e konfliktusok következtében, továbbá természeti vagy ipari jellegű rendkívüli helyzetekben fenyegetnek.

AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI BIZTONSÁG

42. pont: Az állami és társadalmi biztonsággal kapcsolatos stratégiai célok a következők: az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének, szuverenitásának, állami és területi épségének védelme, az alapvető emberi, állampolgári jogok és szabadságjogok biztosítása, az állampolgári béke, a politikai és társadalmi stabilitás megőrzése.

43. pont: Az állami és társadalmi biztonságot fenyegető alapvető veszélyek:

- ♦ Külföldi államok speciális szolgálatainak és szervezeteinek felderítő és egyéb tevékenysége.
- ♦ A terror- és szélsőséges szervezetek tevékenysége, amely az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének erőszakos megváltoztatására, az államhatalmi szervek munkájának destabilizálására, katonai, ipari és más, a lakosság szempontjából létfontosságú objektumok, a szállítási infrastruktúra megsemmisítésére vagy működésének megzavarására, a lakosság elrettentésére irányul, többek között tömegpusztító fegyverek, radioaktív, mérgező és toxikus, vegyileg és biológiailag veszélyes anyagok megszerzésével, a kritikus információs infrastruktúra megbízható működésének megzavarásával.
- ♦ Nacionalista és szélsőséges vallási ideológiával rendelkező radikális társadalmi szerveződések és csoportok, valamint külföldi és nemzetközi nem állami szervezetek, pénzügyi és gazdasági struktúrák, magánszemélyek tevékenysége, amely az Oroszországi Föderáció egységének és területi épségének megbontására, belpolitikai és társadalmi helyzetének destabilizálására, „színes forradalmak” inspirálására, a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek felszámolására irányul.
- ♦ Bűnözői – azon belül transznacionális – szervezetek és csoportok tevékenysége, amely kábítószeres és tudatmódosító anyagok, fegyverek és lőszerek, robbanószeres törvényellenes kereskedelmével, az illegális migráció és az emberkereskedelem szervezésével kapcsolatos.
- ♦ Az információs és kommunikációs technológia felhasználása fasiszta, szélsőséges, terrorista és szeparatista ideológiák terjesztésére, az állampolgári béke, a politikai és társadalmi stabilitás megingatására.
- ♦ A személyiség, a tulajdon, az államhatalom, a társadalmi és gazdasági biztonság ellen irányuló bűncselekmények.
- ♦ A korrupció.
- ♦ A természeti katasztrófák, beleértve a globális klímaváltozással, illetve az infrastruktúra technikai állapotának romlásával kapcsolatos jelenségeket, tűzvészeket.

46. pont: Különös figyelem irányul az Oroszországi Föderáció stabil fejlődését, a stratégiai nemzeti prioritások érvényesítését akadályozó, korrupciót kiváltó okok és feltételek felszámolására. Ezzel a céllal hajtjuk végre a korrupcióellenes nemzeti stratégiát, valamint a korrupció ellen kidolgozott nemzeti terveket.

47. pont: Az állami és társadalmi biztonság fenntartásának céljából:

- ♦ Korszerűsödik a végrehajtó hatalom szövetségi szerveinek struktúrája és tevékenysége, fejlődik a külföldi államok speciális szolgálatai és szervezetei felderítő és más destruktív tevékenységének felfedésére, megelőzésére, illetve megakadályozására szolgáló rendszer.
- ♦ Hatékonyabbá válik az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjére, az emberi és állampolgári jogokra és szabadságjogokra, az állami és személyi tulajdonra, a társadalmi rendre és biztonságra veszélyt jelentő terrorakciókat, a vallási radikalizmus, a nacionalizmus, a szeparatizmus és a szélsőségesesség más formáit, a szervezett bűnözést üldöző szervek munkája.
- ♦ Létrejönnek a társadalmi és nemzetiségi konfliktusok megelőzésére és semlegesítésére szolgáló, az oroszországi polgároknak a bűnözői és terroristacsoportok külföldi tevékenységében való részvételét akadályozó mechanizmusok.
- ♦ Javulnak a biztonságos működés feltételei, emelkedik a terroristák elleni védetség szintje a védelmi, nukleáris, vegyi, energetikai komplexumok, a lakosság szempontjából létfontosságú objektumok, a szállítási infrastruktúra esetében.
- ♦ Korszerűsödik az informatikai szférában jelentkező veszélyek észlelésére és elemzésére szolgáló rendszer.
- ♦ Intézkedések születnek az állampolgárok és a társadalom védelme érdekében a szélsőséges és terrorszervezetek, a külföldi speciális szolgálatok és propagandafórumok részéről jelentkező destruktív információs támadásokkal szemben.

Néhány megjegyzés a két alfejezethez:

A dokumentum valamelyest konkretizálja a visszatartás fogalmát, amikor a „nukleáris visszatartás” megfogalmazással él, viszont még csak nem is törekszik a „racionális elegendség” (41. pont) kifejezés tartalmának konkretizálására. Az alfejezetek sok tétele alapigazságokat, axiómákat rögzít (például a 37. vagy a 38. pont). Más megállapítások viszont az általánosság szintjén mozognak: fokozódik, fejlődik, létrejön, korszerűsödik, intézkedések születnek. Úgy véljük, hogy egy biztonsági stratégiának ennél valamivel konkrétabbnak kellene lennie (bár természetesen az egyes tételek konkrét kibontására és részletezésére az ágazati stratégiák szolgálnak).

A Stratégia 2009 korrupcióellenes nemzeti tervről, a Stratégia 2015 korrupcióellenes nemzeti stratégiáról beszél, valamint a korrupció ellen kidolgozott nemzeti tervekről. A magyarázat: 2010 áprilisában kiadták a korrupcióellenes nemzeti stratégiát, és annak alapján évente jelennek meg konkrét tervek.

A gazdasági növekedéssel foglalkozó alfejezet ismét szolgál néhány érdekességgel: a Stratégia 2009 53. pontja úgy fogalmaz, hogy „Oroszországnak be kell kerülnie

az első öt ország közé”, ezzel szemben a Stratégia 2015-ben (55. pont) az áll, hogy „Oroszországnak be kell kerülnie a vezető országok közé” a GDP mennyiségét tekintve. Megítélésünk szerint ez visszalépés, amelyet valószínűleg a jelenleg is tapasztalható – természetesen a stratégiában nem említett – gazdasági visszaesés váltott ki, másrészt természetesen realitásérzékről tanúskodik. Viszont az új dokumentum (58. pont) utal a tőke és a képzett szakemberek kiáramlására, más helyen pedig (60. pont) az energiabiztonságra, ezen belül a hatékonyság és a takarékoság fontosságára, sőt az energiahordozók esetleges hiányára is. A 62. pont egyik bekezdése teljes egészében idekíváncozik: „Biztosítani kell az őslakosság és a munkamigránsok (ezen belül a külföldiek) érdekei közötti egyensúlyt az etnikai, nyelvi, kulturális és vallási különbségek figyelembevételével, a munkamigránsok megalapozott területi elosztását a régiók munkaerőigényei alapján.”

A tudománnyal, technológiával és oktatással, az egészségvédelemmel, a kultúrával és az ökológiával foglalkozó alfejezet jelen elemzés szempontjából másodlagos fontosságú.

A STRATÉGIAI STABILITÁS ÉS AZ EGYENJOGÚ STRATÉGIAI PARTNERSÉG

87. pont: A nemzeti érdekek biztosítását elősegíti az Oroszországi Föderáció aktív külpolitikája, amely a nemzetközi kapcsolatokat szilárd, a nemzetközi jogra támaszkodó, az egyenlőség, a kölcsönös tisztelet, a belügyekbe való be nem avatkozás, a kölcsönösen előnyös együttműködés, a globális és regionális válsághelyzetek politikai rendezése elvein alapuló rendszerének létrehozására irányul. A nemzetközi viszonyok ilyen rendszere központi elemének Oroszország az Egyesült Nemzetek Szervezetét és annak Biztonsági Tanácsát tekinti.

88. pont: Az Oroszországi Föderáció fokozza partneri együttműködését az olyan intézmények keretei között, mint a BRICS (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika), illetve ezen belül a RIC (Oroszország, India, Kína), a Sanghaji Együttműködési Szervezet, az Ázsiai–Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (APEC) fóruma, a G20 és más nemzetközi szervezetek.

89. pont: A két- és sokoldalú együttműködés fejlesztése a Független Államok Közösségének tagállamaival, valamint Abháziával és Dél-Oszétiával a külpolitika egyik kulcsiránya az Oroszországi Föderáció számára. Oroszország fejleszti a regionális és szubregionális integráció és koordináció potenciálját a FÁK-tagállamok térségében mind magának a Közösségnek, mind a Kollektív Biztonsági Szerződés

Szervezetének (KBSZSZ), mind az Eurázsiai Gazdasági Közösségnek, mind pedig a szövetségi államnak a keretein belül.

90. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének minőségi fejlesztéséért, univerzális nemzetközi szervezetté változtatásáért, amely képes szembeszállni a katonai-politikai és katonai-stratégiai jellegű regionális fenyegetésekkel (beleértve a nemzetközi terrorizmust és extrémizmust, a kábítószer-csempészetet és az illegális migrációt), valamint az informatikai kihívásokkal.

91. pont: Az Eurázsiai Gazdasági Közösség megalakulása megnyitotta az integráció új szakaszát az eurázsiai kontinensen. Az Oroszországi Föderáció elősegíti a közösség megszilárdulását annak érdekében, hogy a tagállamok integrációja folytatódjon, stabilan fejlődjenek és modernizálódjanak, növekedjen gazdaságuk versenyképessége, javuljon lakosságuk életszínvonala, biztosítható legyen az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlása.

92. pont: Az Oroszországi Föderáció nagy jelentőséget tulajdonít a Sanghaji Együtműködési Szervezet politikai és gazdasági potenciálja növelésének, a közép-ázsiai térségben a kölcsönös bizalom és partnerség erősödését szolgáló gyakorlati intézkedések ösztönzésének, az együtműködés fejlesztésének a szervezet tagállamaival, megfigyelőivel és partnerországaival. Különös figyelmet érdemelnek azok az országok, amelyek kifejezésre juttatták szándékukat a szervezethez való csatlakozásra teljes jogú tagokként.

93. pont: Az Oroszországi Föderáció a mindenoldalú partnerség és a stratégiai együtműködés alapján fejleszti kapcsolatait a Kínai Népköztársasággal, úgy tekintve mindezt mint a globális és regionális stabilitás fenntartásának kulcs tényezőire.

94. pont: Az Oroszországi Föderáció fontos szerepet tulajdonít a kivételes stratégiai partnerségnek az Indiai Köztársasággal.

95. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép az ázsiai–csendes-óceáni régióban a regionális stabilitás és biztonság megbízható mechanizmusainak nem tömbalapon történő létrehozásáért, a politikai és gazdasági együtműködés hatékonyságának fokozásáért, az együtműködés szélesítéséért a tudomány, az oktatás és a kultúra terén.

96. pont: Az Oroszországi Föderáció fejleszti a politikai, kereskedelmi-gazdasági, katonatechnikai és biztonsági együtműködést, valamint a humanitárius és oktatási kapcsolatokat Latin-Amerika és Afrika országaival, valamint ezen államok regionális szervezeteivel.

97. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép a kölcsönösen előnyös együtműködés erősítéséért az európai országokkal és az Európai Unióval, az integrációs folyamatok összehangolásáért Európában és a volt szovjet térségben, a kollektív biztonság nyitott rendszerének megteremtéséért az euroatlanti régióban, egyértelmű szerződéses-jogi alapon.

98. pont: Az Oroszországi Föderáció érdekelt a teljes értékű partnerség kiteljesítésében az Egyesült Államokkal az egybeeső érdekek alapján (többek között a gazdasági szférában), az orosz–amerikai kapcsolatoknak a nemzetközi helyzet egészére gyakorolt meghatározó befolyásának figyelembevételével. Ezen partnerség legfontosabb irányai: a nemzetközi szerződésekben előírányzott fegyverzet-ellenőrzési mechanizmusok korszerűsítése, a bizalomerősítő intézkedések megszilárdítása, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozásával, a terrorizmus ellen folytatott harc terén az együttműködés bővítésével, a regionális válságok kezelésével összefüggő kérdések megoldása.

99. pont: Különleges jelentőséggel bír az egyenjogú és kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés az Északi-sark térségében.

100. pont: A kedvező feltételek az Oroszországi Föderáció hosszú távú stabil fejlődéséhez a stratégiai stabilitás biztosítása révén teremthetők meg (beleértve a fokozatos haladást az atomfegyvermentes világ irányába), az általános, megbízható és egyenlő biztonság megszilárdításának körülményei között, minden tényező figyelembevételével, amelyek hatással vannak a globális stratégiai stabilitásra, az egységes és igazságos nemzetközi jogi elvek alapján.

101. pont: A nemzetközi közösséghez való viszonyában az Oroszországi Föderáció a stabilitás és az előrejelezhetőség fenntartásának elvére támaszkodik a stratégiai támadó fegyverzetek vonatkozásában. Az ilyen viszony gyakorlati kialakítását elősegíti az elért nemzetközi megállapodások betartása és szükség esetén újak kimunkálása a jelzett fegyvertípusok korlátozásának, illetve csökkentésének kérdésében.

102. pont: Az Oroszországi Föderáció elősegíti más – mindenekelőtt a nukleáris fegyverrel rendelkező, az általános biztonságért tett közös lépésekben érdekelt – államok bevonását a stratégiai stabilitás biztosításának folyamatába.

103. pont: Az Oroszországi Föderáció a nemzetközi színtéren változatlanul kész részt venni – közösen más államokkal – a tömegpusztító fegyverek és célba juttató eszközeik elterjedésének megakadályozását szolgáló nemzetközi mechanizmusok megerősítésében, a katonai erő (ENSZ Alapokmányát sértő) alkalmazásának betiltásában.

105. pont: A stratégiai stabilitás és az egyenjogú sokoldalú együttműködés érdekében az Oroszországi Föderáció minden szükséges erőfeszítést megtesz, hogy a legkevesbé költséges szinten tartsa visszatartó potenciálját a stratégiai támadó fegyverzetek terén.

106. pont: A NATO-val kialakítandó viszony meghatározó tényezője az Oroszországi Föderáció számára továbbra is a szövetség katonai aktivitása fokozásának és infrastruktúrája orosz határokhöz való közelítésének, a rakétaelhárító rendszer kiépítésének, a tömb globális funkciókkal való felruházásának elfogadhatatlansága.

107. pont: Az Oroszországi Föderáció készen áll a kapcsolatok fejlesztésére a NATO-val az egyenjogúság alapján, az euroatlanti régió általános biztonságának erősítése érdekében. A kapcsolatok mélységét és tartalmát a szövetség azon készsége fogja meghatározni, hogy figyelembe vegye Oroszország törvényes érdekeit a katonai-politikai tervezés során, és tiszteletben tartsa a nemzetközi jog normáit.

A 89. pontban a biztonsági stratégia egyenlőségjelet tesz a FÁK tagállamai (amelyeket a nemzetközi közösség egyértelműen elismer) és a két szakadár köztársaság, Abházia és Dél-Oszétia közé (amelyeket szinte egyetlen állam sem ismer el Oroszországon kívül). Különösen bizarr az ezekkel határos régiók említése, mivel ez kizárólag Grúziát jelenti, amely egyébként is határos a FÁK-tag Oroszországgal. A 88. és a 89. pont sorrendje egyébként is meglepő, mert a második helyre „rangsorolja” a FÁK (és így a korábban egyértelműen privilegizált elbírásában részesülő „közélkülföld”) térségét. A nemzetközi együttműködés irányainak pusztá felsorolása, illetve a lehetséges partnerek említésének sorrendje önmagáért beszél: a szervezetként kevésbé jelentős és heterogén BRICS-országoktól a Sanghaji Együttműködési Szervezeten át Latin-Amerikáig terjed. És csak az egész földkerekség számbavétele után következik az Európai Unió és az Egyesült Államok.

A NATO említése – lényegében kizárólag negatív kontextusban – további hat hosszú pont után következik. Nem esik szó a NATO-val kialakítandó stratégiai partnerségről, pedig az Iszlám Állam elleni fellépés éppen ebbe az irányba kényszeríti a feleket. Végül beszédes az is, ami kimaradt a lehetséges partnerek felsorolásából: nem történik említés az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetről (EBESZ), amelyben egyébként Oroszország (is) rendelkezik érdekérvényesítő képességgel (nem úgy, mint az EU-ban vagy a NATO-ban), és amely jó néhány válság kezelésében részt vállalt. Igaz, az EBESZ jelentősége erősen megkopott a hidegháború befejeződésével, és az is igaz, hogy a NATO legutóbbi stratégiai koncepciója is „elfelejtette” megemlíteni, de úgy véljük, ebben a dokumentumban helye lenne. Annál is inkább, mert Oroszország még a kilencvenes években is az EBESZ-t tartotta az európai biztonsági struktúra egyetlen elfogadható modelljének, sőt, még a 2014-ben kiadott katonai doktrína is a többi nemzetközi szervezettel (KBSZSZ, SESZ stb.) egy sorban említi.

Az V. fejezet nem tartalmaz igazán említésre méltó elemet, a 114. pont kivételével, amelyről az elemzés elején említést tettünk.

A VI. fejezet leírja a nemzetbiztonság általános állapotát jelző paramétereket (munkanélküliség, decilis együttható, árszint, államadósság, humán kiadások, haditechnikai gyártás és felújítás, a haderő személyi ellátottsága). Az alapvetőnek

minősített mutatókkal az a legnagyobb baj, hogy nem igazán alapvetők. (Bár el kell ismerni, a 2015-ös paraméterek kicsit jobban közelítik azt a kimutatást, amelyet indokoltnak tartanánk.) Hiányzik például maga a bruttó hazai termék (GDP), illetve annak dinamikája, a védelmi kiadások aránya a GDP-n belül, illetve annak számszerű mértéke és dinamikája. Nagyon hiányzik – az oroszországi demográfiai helyzet ismeretében – a születési ráta és a többi demográfiai mutató. Ha már szóba került az állampolgárok elégedettsége, akkor elsősorban az egészségügynek kellene számításba jönnie. Más országok biztonsági stratégiájában nem találkozhatunk hasonló felsorolással, ez az adott oroszországi dokumentum sajátossága.

A biztonságpolitikai dokumentum jelentőségéhez nem fér kétség. Ez akkor is igaz, ha sok vitatható (esetleg nehezen értelmezhető) megállapítás szerepel a szövegben, illetve zavarók az alacsonyabb színvonalú elemek. Újnak számít a 2015-ös dokumentumban az Oroszországgal szemben bevezetett korlátozó intézkedések említése, az ukrán helyzet ismertetése orosz szemszögből, illetve az Iszlám Állam létének megemlézése. (A Krímről – természetesen – szó sem esik.) Újszerű a „visszatartás” gazdaságossági megközelítése, valamint a „színes forradalmak” felemlgetése.

A biztonsági stratégia leszögezi, hogy a biztonság fogalmába az egyén, a társadalom és az állam biztonsága tartozik. Ez a logika végigvonul az egész dokumentumon, ennek megfelelően az érdekek összessége az egyén, a társadalom és az állam érdekeinek halmazaként fogható fel.

A dokumentum ismételten foglalkozik a Független Államok Közösségének területén, illetve az eurázsiai térségben végbemenő integrációs folyamattal, ezen belül az Eurázsiai Gazdasági Közösség perspektívájával. (Célszerű figyelembe venni, hogy az EGK Putyin elnök egyik kedvenc vesszőparipája, ugyanakkor a gyakorlatban nem sikertörténet.)

A 89. pont említést tesz a FÁK-tagállamokkal határos térség stabilitásáról, biztonságáról. Általában is a biztonsági stratégia magától értetődő, természetes folyamatként kezeli a Független Államok Közössége tagállamainak (vissza)integrálódását valamilyen egységes szervezetbe. A dokumentum ilyen értelmű állásfoglalása teljesen egyoldalú, még csak utalást sem tesz arra, hogy itt nem csupán Oroszország érdekeiről, elképzeléseiről vagy szándékairól van szó, hanem más szuverén államokról is. Összességében a 2015-ös megjelentetésre azt a magyarázatot véljük megtalálni a dokumentumban, hogy Oroszország ezzel üzeni meg a világnak, melyek a számára fontos szempontok, prioritások, hol van Oroszország helye, és mi lehet a szerepe az új, formálódó, többpólusú világrendben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- NAGY László – TÖMÖSVÁRY Zsigmond (2018): *Az orosz biztonságpolitikai gondolkodás*. Budapest: Dialóg Campus, 1–17.
- PIRITYI Sándor (1998): Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági koncepciója. *Hadtudomány*, 8(1), 16–24.
- TÖMÖSVÁRY Zsigmond – NAGY László (1999): *Oroszország a harmadik évezred küszöbén*. Budapest: Honvéd.

Ajánlott irodalom

- Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Stratégiája (2015). Online (oroszul): <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/l8iXkR8XLA-t-xeilX7JK3XXy6YoAsHD5v.pdf>; online (angolul): <http://ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>
- BAGI József (2014): Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szervezetei. *Hadtudományi Szemle*, 7(4), 50–68. Online: https://real.mtak.hu/25441/1/Hadtudomanyi_Szemle_2014_4_bp_bagi_u.pdf
- BOTZ László (2010): Geopolitika és nemzetbiztonság a 21. században. *Geopolitika a 21. században*, 1(1), 63–105.
- GERASIMOV, Valery (2013): The Value of Science in Prediction. *Military-Industrial Courier*, 476(8), 3. Online: http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_o8_476.pdf
- NAGY László – SOMOGYI Tamás (2017): Az orosz geopolitika és a fegyveres erők reformja 1–2. *Honvédségi Szemle*, 145(3), 25–38; 145(4), 39–51.
- NANOVFSZKY György szerk. (1995): *Oroszország. Tények és adatok 1995*. Budapest: Teleki László Alapítvány.
- О безопасности. Закон РФ № 2446-1 от 5 марта 1992 г. (ред. 25.07.2002)
- О государственной стратегии экономической безопасности Российской Федерации (Основные положения). Указ Президента.
- О концепции национальной безопасности Российской Федерации. Указ Президента РФ от 10 января 2000 г. № 24/ *Российская газета*. 2000. 18 января.
- Почему Стратегию 2020 заменили «Стратегией»? *Комсомольская правда*.
- RÓTI László (2013): „Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan”: az orosz külpolitika koncepciójának keretei. *Külgügyi Szemle*, 12(3), 41–56.
- Указ Президента РФ от 12.05.2009 N 537 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года» *Собрание законодательства РФ*», 18.05.2009, N 20, ст. 2444.
- РФ от 29 апреля 1996 г. № 608/ *Российская газета*. 1996. 14 мая.